

СУД ВА ЭРКИН МАТБУОТ

Имомов Бобир Тойирович

Навоий вилояти жиноят ишлари бўйича
Кармана туман судининг раиси
<https://doi.org/10.5281/zenodo.18844277>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 25- fevral 2026 yil
Ma'qullandi: 26- fevral 2026 yil
Nashr qilindi: 28- fevral 2026 yil

KEY WORDS

Суд ҳоқимиятининг мустақиллиги, Оммавий ахборот воситаларининг мустақиллиги, суд процессларини ОАВда ёритиш, журналист текшируви ва айбсизлик презумпцияси..

ABSTRACT

ушбу мақолада Суд ҳоқимияти ва Оммавий ахборот воситалари ўзаро ҳамкорлик жиҳатлари ёритилган.

Мамлакатимизда демократик ўзгаришларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамияти асосларини шакллантиришга қаратилган ислохотларнинг янги босқичида оммавий ахборот воситаларининг суд ҳоқимияти билан ўзаро муносабати масаласи алоҳида диққат-эътибор қаратишни талаб этади. Зеро, суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ қилишдек кенг миқёсли ўзгаришлар, аввало, ҳар қайси фуқаронинг манфаатини ҳимоялайдиган қонун ва нормалар оммавий ахборот воситалари томонидан таништириб ва ёритиб борилиши зарур. Чунки айнан оммавий ахборот воситаларининг жамоатчилик фикрига фуқароларнинг ҳуқуқий онгига таъсир ўтказиш ҳамда аҳолининг ҳуқуқий маданиятини шакллантиришдаги ўрни ва аҳамияти чексиз.

Оммавий ахборот воситалари ва суд ҳоқимияти ўз вазифаларига кўра турли хил фаолиятни амалга оширсада, мазмун-моҳияти билан демократик ҳуқуқий давлат ва адолатли фуқаролик жамияти манфаатлари учун хизмат қилади. Шу боис, улар ҳуқуқий ҳамкорликсиз ўз олдиларига қўйилган мураккаб вазифаларни адо этишлари қийин. Айни пайтда суд-ҳуқуқ соҳасида олиб борилаётган ислохотлар ОАВ томонидан қўллаб-қувватланмай туриб, муваффақиятга эришиши мумкин эмас. Ўз навбатида, судлар томонидан журналистларнинг қонуний ҳуқуқ ҳамда манфаатлари ҳимоя қилинмас экан, ОАВ тўлиқ эркинликка эриша олмайди.

Сўнгги йилларда оммавий ахборот воситалари ва уларда хизмат қилаётган журналистларнинг эркин фаолият юритишлари учун қулай шарт-шароит ҳамда ҳуқуқий асос яратилди. Таъкидлаш керакки, суд ҳоқимияти ва оммавий ахборот воситалари ўртасидаги ўзаро муносабат икки масалада алоҳида ўрин тутди:

биринчиси, судларнинг транспарентлиги, маълумотлардан эркин фойдаланишни таъминлаш;

иккинчиси, журналистлар томонидан суд процессига аралашувга йўл қўймаслик, судьялар мустақиллигига дахл этмаслик ёки судга таъсир этувчи салбий ҳолатларнинг олдини олишдир.

Албатта, бу ҳолат бир қатор муаммоларни юзага келтиради. Чунки айти шу масалада амалиётчилар ва назариячилар, ОАВ ходимлари ва судьялар ўртасида турли хил қарашлар мавжуд. Кўпчилик тадқиқотчилар ОАВ суд органлари фаолияти устидан жамоатчилик назоратини амалга ошириши зарур деб ҳисобласа, айримлар суд фаолияти устидан ҳеч ким назорат ўрнатиши мумкин эмас, чунки ҳар қандай назорат суд мустақиллигига раҳна солади, деган фикрни илгари суришади. Ҳар икки қарашни ҳам инкор этмаган ҳолда, мунозарага сабаб бўлаётган ушбу масала юзасидан айрим мулоҳазаларни билдириб ўтиш ўринлидир.

Оммавий ахборот воситаларининг суд маълумотларидан эркин фойдаланиш ҳуқуқи судлар фаолияти устидан жамоатчилик назорати ўрнатиш шаклигина эмас, суд хатолари эҳтимолини камайтириш воситаси ҳамдир. Афсуски, журналистика амалиётида суд процессларини ёритиш масалалари ҳамisha долзарб муаммо бўлиб келган. Албатта, бунинг бир неча сабаблари бор:

биринчиси, ОАВда суд процессларини ёритиш ўзига хос хусусиятларга эга эканлиги;

иккинчиси, ОАВда суд процессларини ёритишнинг ҳуқуқий асосларини белгиловчи қонун ҳужжатларида айрим зиддиятларнинг мавжудлиги;

учинчиси, суд процессларини ёритувчи журналистларнинг ихтисослашуви ва касб этикаси муаммолари;

тўртинчиси, ОАВда суд процессларининг ёритилишида жаҳон тажрибасининг ўрганилиши ва амалиётга жорий этилиши муаммоси.

ОАВда суд процессларини ёритишга доир назарий ва амалий масалаларнинг, хусусан, ҳуқуқий асосларнинг ўрганилиши бугунги кун журналистика фанининг долзарб масалаларидан биридир. ОАВда суд процессларини ёритишнинг ҳуқуқий асосларини ташкил этувчи суд транспарентлиги, аккредитация, айбсизлик презумпциясига амал қилиш шартлари, журналист текшируви, диффамация ҳуқуқи, раддия, маънавий зарар каби муҳим институтларнинг ўрганилиши ҳамда миллий қонунчилигимиз ва амалиётга татбиқ этилиши бу борада таклиф ва хулосалар ишлаб чиқишни талаб этади. Негаки, мазкур институтлар замонавий журналистика соҳасида алоҳида ўрин тутаяди.

Шунингдек, оммавий ахборот воситалари вакилларининг самарали фаолият юритиши, суд процессларини эркин ёритишлари халқаро ва миллий ҳуқуқнинг таъсири ҳамда аҳамиятини концептуал ўрганишни тақозо этади.

Жумладан:

судлар фаолиятининг ошкоралигини таъминлаш ҳамда аҳолининг ҳуқуқий маданиятини юксалтиришда журналистиканинг ўрни ва аҳамияти;

суд жараёнларининг очиқлиги ва унда ОАВ ходимларининг иштирокини таъминлаш муаммолари;

оммавий ахборот воситалари вакилларининг ҳуқуқий саводхонлигини ошириш зарурати;

касбий малака - ҳам судьялар, ҳам журналистлар учун этика қоидаларига амал қилиш мажбуриятининг бажарилиши;

суд процессларини ёритувчи журналист позициясида мустақиллик ва холислик масалаларини тадқиқ этиш ҳамда журналистларнинг мазкур принципларга амал қилиш зарурати;

суд процессларини ёритишда ОАВ ходимларининг айбсизлик презумпцияси принципига амал қилиш шартлиги;

айбсизлик презумпциясининг ОАВ соҳасига доир қонунчиликдаги ўрни ва ўзига хос хусусиятларини кўриб чиқиш ҳамда таҳлил қилиш;

судларда ОАВ ходимлари аккредитациясининг ҳуқуқий асослари ҳамда аккредитация институтининг афзаллиги ва муаммоларини ўрганиш зарурлиги.

Айтиш керакки, сўнгги пайтларда судлар ўз фаолиятининг ошкоралигини таъминлашга эътибор қарата бошлади. Аммо, афсуски, бу ҳаракатлар суд процессларида ОАВнинг иштирокини кучайтиргани йўқ. Ўзаро муносабатлардаги ҳамкорлик ҳам мақтагулик даражада эмас.

Фикримизча, матбуотда чоп этилаётган ҳуқуқий мавзудаги мақолаларнинг асосий қисмида жиноят ишларининг тафсилотлари билан чекланиб, журналистлар фуқаролик ишларига, фуқароларнинг бузилган ҳуқуқларини қонун тартибида тиклаш масалаларига камдан кам ҳолларда мурожаат этмоқдалар. Натижада судлар фаолиятининг асосий вазифаси бўлмиш фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш масалалари ОАВда деярли ёритилмасдан қолмоқда. Бу эса жамият аъзолари ўртасида турли зиддиятлар вужудга келишига сабаб бўлиб, суд процессини ёритувчи журналистларнинг ихтисослашувига ва касб этикаси қоидаларига алоҳида эътибор қаратишларини талаб этади.

Амалдаги ОАВ фаолиятига доир қонунчилигимиз журналистга ахборотни излаш, олиш ва тарқатиш ҳуқуқини беради. Аммо у терговчи, прокурор ёки судьядан фарқли ўлароқ, ўз манбасидан ахборотни талаб қилиб олишга, бирор бир процессуал ҳаракатлар ўтказишга ҳақли эмас. Журналист текширувини прокурор ёки терговчининг суриштирувидан фарқлай олиш лозим. Бу ҳаракатлар журналистга қонунчилик томонидан берилган ҳуқуқ ва мажбуриятлар ҳамда журналистнинг сўз эркинлиги масъулияти доирасида олиб борилиши лозим. Журналист томонидан суд жараёнларининг ёритилиши, аввало, айбсизлик презумпциясига амал қилиш, фуқароларнинг шаъни, кадр-қиммати ва обрўсини муҳофазалаш, судьялар мустақиллигини таъминлаш зарурлиги билан чегараланган ўзига хос хусусиятга эга.

Амалиётда судлар томонидан ёпиқ бўлмаган ахборотларни “махфийлаштириш”, суд процессларига қатнашиш ҳуқуқини чеклаш, ёзиб олишни асоссиз равишда рад этиш, сўралган ахборотни бермаслик, материаллар ва ҳужжатларни, улардан нусха олиш ҳуқуқини чеклаш каби ҳолатларда ҳам эътирозлар билдирилмоқда. Табиийки, бу каби ҳолатлар ахборотни эркин олиш ҳуқуқини чеклаш, дея баҳоланади. Бу эса ҳуқуқий демократик давлат ва адолатли фуқаролик жамияти концепциясига зид бўлиб, Конституция ва қонун нормаларини бузиш ҳисобланади.

Журналистнинг ҳуқуқлари, шаъни ва қадр-қиммати қонун билан қўриқланади. Ҳуқуқий давлат журналистга ахборотни эркин олиш ва тарқатишини кафолатлайди, ўз касбига доир фаолиятни амалга оширишида унинг ҳимоя қилинишини таъминлайди. Журналистнинг фаолиятига аралашиб, ундан ўз касбига доир вазифаларни бажариш чоғида олган бирор бир маълумотни талаб этиш таъқиқланади. Журналистларнинг бу каби конституциявий ҳуқуқларни билиш зарурати шу билан изоҳланадиги, улар касб тақозоси билан доимо фуқаролик-ҳуқуқий муносабатларга киришадилар, яъни фуқароларнинг турар-жойига ташриф буюрадилар, улар билан суҳбат қурадилар, шахсий ва ижтимоий ҳужжатларни, ариза-шикоятларни, хатлар ва тасвирларни кўздан кечирадилар. Бу, ўз навбатида, журналистдан юксак профессионаликни, ҳуқуқий маданиятни талаб этади.

Афсуски, судларда ОАВ вакиллари билан ишлаш бўйича аниқ тизим ишлаб чиқилмаганлиги, барча журналистларга бир хил муносабат қилинмаслиги (масалан, аккредитациялаш, шарҳлар тақдим этиш ва ҳоказо масалаларда) кўпинча малакали журналистларнинг эътирозларига сабаб бўлади. Бу каби аянчли қўринишларнинг оқибатлари эса чоп этилаётган материаллар савиясига, ўзаро муносабатларга путур етказиши, ихтилофлар келтириб чиқариши мумкин. Айни шу сингари муаммолар бир қарашда арзимасдек туюлса-да, одил судловни амалга ошириш ва ОАВнинг чинакам “тўртинчи ҳокимият” даражасига эришиш йўлидаги ҳаракатларига салбий таъсир кўрсатади.

Бу жараёнда ОАВлари билан суд ҳокимияти ўртасидаги ўзаро ҳамкорликни янги босқичга олиб чиқиш мақсадида журналистларнинг ҳуқуқшунослик борасидаги билим ва кўникмаларини оширган ҳолда суд процессини ёритишнинг ҳуқуқий асосларини белгиловчи қонун ҳужжатларидаги айрим зиддиятларни бартараф қилиш мақсадида Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий суди таъсир фаолиятини кучайтириш таклиф қилинади.

Бир сўз билан айтганда, суд ҳокимиятининг очиқлиги - демократик давлатчиликнинг муҳим сифат белгиси, мамлакатимизда қонун устуворлиги ва суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ қилишнинг ажралмас ва таркибий қисмидир.